
Projev rektora UK prof. Václava Hampla v Karolinu 14. listopadu 2013

Projev rektora UK prof. Václava Hampla v Karolinu 14. listopadu 2013

Magnificence, Spectabiles, Honorabiles, cives academici, vzácní hosté, dámy a pánové, je podstatnou tradicí naší univerzity i celé české společnosti připomínat si výročí 17. listopadu. Tento den se nám nabízí jako podnět k zamyšlení hned ve dvou směrech. Zaprvé je to připomínka čtyřasedmdesát let staré tragédie, vzpomínka na brutální a vražedný zásah nacistů proti českým vysokým školám a jejich studentům po protiněmeckých demonstracích na podzim 1939. Devět studentských funkcionářů bylo hned tehdy zastřeleno, přes 1200 pražských a brněnských studentů zatčeno a odvečeno do koncentračního tábora Sachsenhausen, kde byli vystaveni brutálnímu zacházení a několik desítek z nich tam zahynulo. České vysoké školy, živé srdce české kultury a vědění, byly uzavřeny. Za druhé je nám toto datum připomínkou dne vzdoru a následné radosti – dne studentské demonstrace na Národní třídě a po jejím policejním rozdrčení počátku sametové revoluce roku 1989. Ta byla naším vykročením do svobody, kterou dodnes požíváme a – bojím se – po čtyřadvaceti letech již někdy ani nedokážeme dostatečně ocenit. Zvu Vás proto, abychom dnes společně především vědomě oslavovali svobodu.

Jaké je to ale dohromady poselství, které si dnes připomínáme? Je to skutečné velké dějinné drama té důsaznosti, jaká známe již od antiky. Je to příběh, který počíná v prvním dějství traumatem, které do hloubi zasáhlo český národ a zároveň otfáslu tehdejší demokratickým světem. Je to příběh, který po padesáti letech pokračoval bolestivou zápletkou komunistickým režimem zdánlivě potlačeného studentského volání po svobodě, které se však obratem proměnilo v jiskru velkolepého celonárodního hnutí občanského odporu a překvapivě rychle vyústilo ve skutečnou katarzi naší společnosti. Pouhých čtyřicet dní po prvním veřejném protestu proti násilí komunistického režimu na pokojně demonstrujících studentech byl Václav Havel zvolen prezidentem Československa a uveden na Hrad.

Obě tyto události nejsou jen naším dějinně-ideálním majetkem. Patří celé Evropě, která obě jednání tohoto příběhu s účastí sledovala a následně vtělila do svých dějin. Dnes máme jako česká společnost spíše sklon hledat chyby minulých dějů, zpochybňovat mýtus příběhu studentského, akademického a šíře občanského, stále znovu vyvstávajícího úsilí o svobodu, o demokracii, o právo demokratické obce na kultivované určování vlastního osudu. Jsou však chvíle, kdy se navzdory všem pochybám a deziluzím, navzdory různým zklamáním minulých let a desetiletí musíme v běhu každodenního života zastavit a vrátit k jádru této historie a připomenout si její trvalé poselství. Takovými chvílemi jsou výročí 17. listopadu. Při nich je namístě reflektovat i specificky univerzitní aspekty těchto výročí, od role univerzity v celospolečenském dění až po využití příležitostí daných dobou pro fungování univerzity.

Uvědomme si v tomto kontextu, že Univerzita Karlova nebyla a není jen největší a vědecky nejproduktivnější vysokou školou naší země, nýbrž také jejím snad nejvýznamnějším, bezmála sedm století trvajícím a obecně respektovaným reprezentantem a reálným i symbolickým garantem duchovní a občanské identity české společnosti. Pro plnohodnotné naplňování této úlohy Univerzity Karlovy je nutná její svoboda a autonomie, je nezbytná nezávislost jejích samosprávných orgánů i celé akademické obce. Když o toto usilujeme, nejde o prosazování jakýchsi vlastních výhod (jak je to někdy dezinterpretováno), nýbrž o zajišťování základních předpokladů naplňování té role, kvůli které společnost univerzitu potřebuje. A proto je také klíčové se i nadále starat o to, aby univerzita nebyla hříštěm partajní politiky, ať už by mělo jít o strany staršího stříhu, či o novodobé „vymoženosti“.

Univerzita Karlova v mnoha ohledech – ve vědě, v rozhovoru o věcech obce i ve vystoupeních na obranu občanské a lidské nezávislosti a demokratického řádu – udává směr a tón ostatním vysokým školám a namnoze celé české společnosti. Potvrdilo se to nejen v hlubší minulosti, ale i v poslední době. Drobnými, ale konkrétními příklady takového postoje je třeba vyvěšení tibetské vlajky nebo před pár dny ocenění paní Natálie Gorbaněvské. Víme také, že přes různost oborů i zájmů jsme jedna akademická obec, že, doufám, stále dokážeme být vnitřně srozuměným společenstvím, že dokážeme v klíčových momentech táhnout za jeden provaz, a k tomu ještě v zásadě stejným směrem. I v tom je naše velká síla: vzdělání není a nemůže být pouze soukromou věcí každého jednotlivce (i když tou je jistě také), věda zdaleka není jen účelové hledání praktických inovací (ostatně bez vědy by většinou inovace byly poněkud jednoduché). Akademická obec, která nás zastřešuje, také určuje měřítko, hodnoty a limity našich kroků. Mám za to, že tyto kvality postojů naší univerzity jsou dnes poměrně jasně vnímány – i přes suboptimální pozornost médií – celkem české společnosti. I proto je velmi důležité, aby se ti, kteří mají péči o vědu a vzdělávání na univerzitě primárně na starosti – totiž její docenti a profesori – aktivně podíleli – řekl bych, že v ještě větší míře než dosud – na širokém spektru aktivit samosprávného řízení naší jistě složité, ale také v mnoha směrech obdivuhodné instituce.

Naše historická tradice – tak jak to v listopadu 1989 na Vyšehradě připomněli účastníci událostí z roku 1939 tehdejšími studentům – i nám opakovaně připomíná maximy našeho jednání. Chtěl bych dnes večer poděkovat všem, kdo se v minulosti i současnosti zasloužili a nadále starají, abychom v kritických chvílích univerzitních dějin i v náročné šedi každodenní práce respektovali, ctili a naplňovali tyto principy. Nebylo a není to lehké, někdy se nám to dařilo a daří líp, jindy s potížemi, ale můj dík patří rozhodně všem, kdo toto úsilí pokládají za nutné a kdo se snaží naplňovat závazek, daný nám tradicí naší alma mater.

Minulé dny a týdny ukázaly, s jakou důstojností univerzita opět provedla akt výběru příštího rektora. Bylo až zarážející, do jaké míry se tento proces široké komunikace pro univerzitu klíčově závažné problematiky na úrovni fakult a ve finále na půdě univerzitního senátu lišil od mnohdy až depresivně působících kampaní, provázejících (s rektorskou volbou takřka současně probíhajících) parlamentní volby. Volba rektora Univerzity Karlovy přitom není pouze drobná, interní záležitost jedné vysoké školy. Rektor naší univerzity je tradičně, ale i s ohledem na výkony univerzity, nejen odborně respektovaným reprezentantem svého vědního oboru, ale i jedním z nejvýznamnějších představitelů vědecké a vzdělávací politiky této země, a dokonce celého evropského vědeckého a vzdělávacího prostoru. Věřím, že i nadále bude – zejména v čelných funkcích kolegia rektorů českých vysokých škol – koordinátorem samosprávné akademické obce našeho státu, a tedy podstatným spolu- i protihráčem vládních představitelů a tu spolutvůrcem, tu konstruktivním oponentem státních a evropských vědních a vzdělávacích koncepcí.

Dámy a pánové, jak víte, již osmý rok mám tu nesmírnou čest sloužit ve funkci rektora naší univerzity. Mám tak i v jistém směru unikátní možnost se tak trochu z celkového pohledu dívat na její vývoj. Jsem rád, že při tomto ohlédnutí na poslední roky mohu říci: Karlova univerzita bez ohledu na řadu dlouhodobých obecnějších problematických okolností – mezi nimiž samozřejmě své čestné místo zaujímá trvalé podfinancování – průběžně zlepšuje své výkony a vyhraňuje svůj profil klíčové české a středoevropské výzkumné univerzity. Spolu se souhrnem ústavů Akademie věd ČR nadto rok co rok potvrzuje pozici nejvýznamnějšího vědeckého centra naší země. Na naší univerzitě každoročně vzniká prakticky třetina vědecké produkce České republiky. Její kvalita, odhadnutelná z bibliometrických parametrů, jako je průměrná citovanost nebo H-index, se v posledních letech zřetelně zlepšuje. Jsme při tom tradičně – ostatně obdobně jako naprostá většina významných evropských a světových univerzit – zaměřeni na základní výzkum. Naším trvalým úkolem je udržovat a kvalitativně kultivovat bázi širokého spektra oborů. Praktické aplikace vědy lze vyvíjet teprve s oporou v tomto základě.

Soustředění na vědecký výkon neznamená, že bychom snad měli opouštět pole přípravy mladé generace profesních elit, které z našich poslucháren odcházejí přímo do náročné praxe. Tito absolventi jsou úspěšní – mj. i proto, že si univerzita nadále může z masy uchazečů o studium vybírat jen tu nejlepší necelou třetinu, a také proto, že ve výuce naprosté většiny oborů spíše přitvzujeme, než změkčujeme úroveň studijní náročnosti. Daří se nám přitom klást stále větší důraz na vědeckou přípravu v doktorských studijních programech. Ty dnes představují takřka dvě pětiny studijních programů realizovaných na UK. Univerzita s více než padesáti tisíci studenty se samozřejmě nemůže omezit jen na doktorandy – jejich osmítisícový sbor je však jakousi výkladní skříní našeho snažení.

Je přitom samozřejmé, že právě doktorští studenti se nejvíce ze všech aktivně a také s jednoznačným úspěchem zapojují do vědecké činnosti na naší univerzitě. Právě na doktorandské úrovni se nám nejlépe daří potvrzovat význam humboldtovského principu sepětí výuky s podílem na výzkumu.

Druhou podmínkou úspěchu přípravy kvalitního odborného a vědeckého dorostu je jeho zkušenost v mezinárodním kontextu. Jsem rád, že stále roste počet našich studentů, kteří se v rámci Erasmu nebo meziuniverzitních dohod a jiných stipendií vydávají do zahraničí. Těší mne, že v protisměru k nám přichází na zkušenou obdobně – a rostoucí – množství studentů zahraničních. Jsem ale zejména rád, že počet mladých lidí ze zahraničí, kteří na naší univerzitě absolvují celé své studium, je už skoro 7 % našeho studentstva (pokud nepočítáme Slovaky – ti tvoří dalších 7 %). Tento údaj – kromě řady dalších – jasně hovoří o dobrém ukotvení naší univerzity v evropském i světovém akademickém společenství. Skutečnost, že celá řada našich učitelů má za sebou zahraniční výukovou nebo badatelskou zkušenost nebo že právě působí na partnerských univerzitách celého světa, je neocenitelná a představuje mj. jistou kompensaci toho, že české relativně nižší platy i garantované vědecké rozpočty zatím příliš nelákají zahraniční kolegyně a kolegy k dlouhodobému působení na naší alma mater. I když i toto by se mohlo začít měnit vzhledem k nyní velmi těžké – těžší než u nás – situaci mladých vědců v mnohých státech jižní Evropy. Snad jen v tomto kontextu by mohlo být do jisté míry pochopitelné, když je relativně málo mezinárodní složení našich týmů ze strany politiků i části médií vytýkáno nám, a nikoliv státu, který na svých vysokých školách a na vědě obecně jen dlouhodobě iracionálně šetří.

Naše historie ovšem učí, že Univerzita Karlova dokázala překonat nejrůznější nesnadné – a někdy dokonce až katastrofální – situace. Nic nás nezlomilo, jen posílilo a vybavilo zkušenostmi a sebevědomím z úspěšného zmáhání problémů. Dokud zůstane obec členů naší univerzity v klíčových věcech jednotná, vnitřně solidární a obecně kultivovaná, dokud dokážeme udržet vysokou úroveň akademické diskuze i realizovaného odborného zájmu, dokud se bude dařit motivovat studenty a doktorandy k dobrodružství vědeckého poznání – do té doby můžeme říci, že s úspěchem naplňujeme odkaz a poslání obou velkých jubileí, která si dnes připomínáme. Za mých předchůdců se to univerzitě dařilo. Doufám, že jednou bude možné z retrospektivního pohledu obdobně hodnotit i současnost. A před námi je úkol, aby i o letech nadcházejících mohla jedna historie konstatovat totéž.

Quod bonum, faustum, felix, fortunatumque sit.